

Nagy Péter Tibor

PH Felsőoktatási Kutatóintézet
Neveléstudományi Intézet, BTK, PTE

Educatio...

Kezdetben volt a „kékablakos”. Nemcsak könyvészetileg, de képileg is pontatlan a kifejezés, a nyolcvanas évek elején matt kék borítóval jelent meg az oktatáskutatók kéziratok 100–200 példányban sokszorosított sorozata, s a kék borítóba volt vágva egy ablak, ahol éppen hogy fehéren és nem kéken látszott – gyakorlatilag egy Robotron nevű írógép minőségében – a szerző és a cím. Ez a sorozat volt az Educatio elődje.

A kiadványok folyamatosan jelentek meg, valamilyen tematikus megrendelésre születtek, s valaki – általában a kutatásvezető – lektorálta is őket, sőt a csoport meg is vitatta az anyagokat, mintha csak egy szerkesztőség lett volna. Az olvasók meg – én például még hallgató voltam – éppúgy várták az újabb füzetek megjelenését, mint a Valóságét vagy a Medvetáncét, a betiltás határán ingadozó Mozgó Világét vagy az illegális Beszélőét. Ami a fontos itt: közben volt egy „igazi” pedagógiai szaksajtó, a Pedagógiai Szemle, valamint a Magyar Pedagógia, számtalan tantárgymódszertani lap, nem rosszabbul és nem csúnyábban szerkesztve, mint a kor általános akadémiai folyóiratai, de az oktatás társadalmi valóságát keresők mégsem ezeket, hanem a „kékablakost” tekintették az „igazi” szakmai folyóiratnak.

Azután jött a nyolcvanas évek végén az Oktatásügyi kutatások. Ezek már egyenként több tanulmányból megszerkesztett füzetek voltak, modernebb technikával – például nem összegemkapcsolva, hanem ragasztva, s már nem Robotron írógép, hanem egy PC s egy printer állt a háttérben. Igazi folyóiratszerű terjedelmi határok lettek, s már nem kutatásvezetők és kollégák minősítették az írásokat, hanem *Zibolen Bandi* bácsival kellett hosszan beszélgetniük a dölyfös fiatal szerzőknek – merthogy akkor a későbbi Educatio szerkesztői csapatából már mindannyian a színen voltunk.

Azután – az Edukáció könyvkiadó bázisán, mely *Nagy József* találmánya volt – 1992 közepén megszületett az Educatio, *Kozma Tamás* főszerkesztésével. Az Educatio cím több szempontból fontos. A cím nem utal a „tanárra”, s nem utal a „tanítóra”, nem utal az „iskolára” és nem utal a „pedagógiára”, hanem határozottan az oktatás fogalmára, illetve rendszerére utal. Nem a célcsoport, nem a szerzők és nem a tudományág van megnevezve, hanem a terület, amelyről beszél. Latin szóval teszi ezt, egyrészt mert így hangsúlyozza a tudományosságát, másrészt pedig mert így tud a legközelebbi hangzású lenni az „Education” szóhoz. A szerkesztők akkortájt nagyon hangsúlyozni kívánták, hogy elsősorban angolszász olvasottságúak. Másrészt így nem kellett „nevelés”-t mondanunk, hiszen az ideologikus szónak számított, az „oktatás” meg úgyis benne volt az intézet nevében...

Az Educatio cím alatt a tudományágakat jellemzendő hat idegen szó díszleg, hat tudományág neve: sorrendjük, kiválasztásuk nem véletlen.

Az első a Pedagógia. Ez egy nagy lépés. Az oktatáskutatók nagy része korábban ki nem ejtette volna a pedagógia szót: ideologikus tudományt értettek rajta. A Pedagógia megemlézése és első helyre sorolása ajánlat: annak felajánlása, hogy „amennyiben Ti, pe-

dagógiatudósok akarjatók, a megújuló magyar pedagógiatudománynak mi is a részei lehetünk.” A pártállam elmúlásával az „oktatáskutatók” egyik kezüket már kinyújtják a pedagógia felé – másik kezükkel persze továbbra is markolják a biztosabbnak látott kemény társadalomtudományokat. (Az „érintés” azóta határozott kézfogássá vált, a pedagógiát egykor leszóló oktatáskutatók mind neveléstudományból kandidáltak, ilyen tan székeken tanítanak, s maga az Educatio is – talán az oktatásszociológiai szakirány irodalomjegyzékét leszámítva – sokkal inkább része a pedagógiaszakosok és tanárszakosok irodalomjegyzékének, mint a szociológusokénak, politológusokénak...)

Második helyen a szociológia áll. Ahogy akkor néhányan gondolták: „A modern társadalomtudományok legfontosabbika.” Egy tudomány, mely azt ambicionálta, hogy a modern társadalomtudományok „nyelve” legyen. Alig volt közülünk, aki szociológiát végzett volna, de ha nem oktatáskutatónak, akkor szociológusnak hívtuk magunkat. A szociológiai megközelítésmód azóta is az Educatio egyik legfontosabb eleme. Egy külön rovat – a „kutatás közben” – szolgálja a kis empiriákat, de a tanulmányok sorából is végigkövethető, mely empirikus felvételei voltak az Oktatáskutató Intézetnek ebben a 12 évben. A felsőoktatás-szociológiai arculat erősödésével a szervezetszociológiai, illetve esettanulmány-elemző szociológiai arculat is erőssé vált.

A harmadik szó a história. Persze itt sem emlékszem, hogy került ez oda. Valószínűleg tudat alatt mindenki egy igazán hagyományos és tekintélyes tudományt keresett. Olyat, amelyről mindenki azt tanulja, hogy „az élet tanítómestere.” Olyat, amelynek szakjára a legtöbben jártunk. Amely biztos, hogy nem divatjelenség. S amely – minden modernségünk ellenére – mindannyiunk alapattitűdje is volt. (Itt illendő elmesélnem, hogy az Educatio külseje úgy alakult ki, hogy becipeltünk otthoni könyvtárainkból, meg az intézetiből húszféle folyóiratot, a Huszadik Századot, a Századunkat, a Napkeletet, a Magyar Szemlét, a Comparative Educationt, a Sociology of Educationt stb. Az összegyűlt grémium – mely egyébként

Az Educatio cím több szempontból fontos. A cím nem utal a „tanárra”, s nem utal a „tanítóra”, nem utal az „iskolára” és nem utal a „pedagógiára”, hanem határozottan az oktatás fogalmára, illetve rendszerére utal. Nem a célcsoport, nem a szerzők és nem a tudományág van megnevezve, hanem a terület, amelyről beszél. Latin szóval teszi ezt, egyrészt mert így hangsúlyozza a tudományosságát, másrészt pedig mert így tud a legközelebbi hangzású lenni az „Education” szóhoz. A szerkesztők akkortájt nagyon hangsúlyozni kívánták, hogy elsősorban angolszász olvasottságúak. Másrészt így nem kellett „nevelés”-t mondanunk, hiszen az ideologikus szónak számított, az „oktatás” meg benne volt az intézet nevében...

önmagát kivétel nélkül a modern angolszász liberalizmus ízlésvilágától befolyásoltnak látta – rövid tanakodás után a Magyar Szemlét (szerk. Szekfü Gyula, 1927–1944) tartotta ízlésének legmegfelelőbbnek. Ennyit a történelem iránti titkos vonzalomról.) A „história” mint szemléletmód később kétfelé ágazott. Ha egynél több történeti cikk volt, amit el akartunk helyezni, megjelent egy história rovat, melyben egyébként rendes tanulmányok voltak, csak apróbb betűkkel. A fő megoldás viszont az lett, hogy a tematikus számban a tanulmányok között elvileg mindig legyen egy történeti is – a kilencvenes években a nagyobb témák számainál gyakrabban, később ritkábban teljesült is ez az elhatározás.

A negyedik szó az ökonómia. Az oktatás-gazdaságtant mindig kulcsfontosságúnak tartottuk – elméletileg fontosabbnak, mint ahány tanulmányt végül is megjelentettünk. Nem csoda. Először is a közgazdaságtan a szociológia mellett a másik „komoly” modern társadalomtudomány volt, másrészt pár évvel a rendszerváltás után még mindenki emléke-

zett arra a kulcsfontosságú szerepre, amit félellenzéki státuszában a közgazdaságtudomány a *Brezsnyev*-doktrina megjelenése és *Gorbacsov* londoni interjúja között – amikor politikatudományhoz tartozó kérdésekről is csak közgazdasági nyelven lehetett beszélni – betöltött. Ha nem csalódom, a közgazdaságtudomány nem csak a pedagógiai-gyermekközpontú vagy pedagógusszakma-központú szemléletet – melyet akkor hangsúlyozottan kerülendőnek láttunk – ellensúlyozta –, hanem a hozzánk igen közelálló szociológiai szemlélet implikációit is. Mondván: nem elég megállapítani, á la *Bourdieu*, hogy mekkora igazságtalanságokat hordoz az iskolázottsági hierarchia – „megszüntetése” költségvonzatait is mérlegelni kell, mondtuk, minthogy Angliában a Vaslady, Amerikában meg a raegenomics volt a trend. Az Educationnak mindjárt a második száma a piaccal foglalkozott. Azóta se volt ilyen számunk, de – különösen egy szerzőnek köszönhetően az utóbbi pár évben – szinte minden fontos téma kritikus közgazdaságtudományi megvilágításba is került. A közgazdasági szemlélet különösen akkor fontos ellensúly, ha a szám egészében a „puha” megközelítések éppen túlsúlyra kerülnek.

Viszonylag hátul, de most felbukkan a „pszichológia”. Akkor sem volt pszichológus a szerkesztőségben, de nyilván úgy láttuk, valami emberközelibb, de mégis „tudományos” dolog is kell. Ma már látszik: a pszichológia nem vált az Educatio fontos aspektusává. Illetve annak a szociálpszichológiai ága igen, az iskolapszichológiai és gyermeklélektani ága nem.

Utolsóként szerepel a politológia, ami nyilván *Freud*-i. 1992-ben azután tényleg ez érdekelt minket a legjobban, mi sem bizonyítja ezt jobban, mint hogy a legelső számunk az „Egyház és oktatás” címet viselte – ennél szorosabban politikai téma valószínűleg akkor nem volt.

A címlap a tudományok sorával gondosan elhelyezte magát a szaktudományok között – s e tudományos jelleget garantálta a betűtípus és hangsúlyozottan „academic” belső oldalkép is, melyet azóta többirányú nyomások és ötletek ellenére végül is nem változtatott meg a szerkesztőség. A hátlapon pedig az szerepelt, hogy „Educatio kiadó – Az oktatáskutatás legújabb eredményeinek elsődleges forrása pedagógusoknak, a törvényhozó és a végrehajtó hatalom szakértő képviselőinek és mindenkinek akit az oktatás problémái foglalkoztatnak”. A célközönség eme kissé idealista megfogalmazása mellett egyéb kiadványok „reklámja” mintegy elhelyezi a „könyvpiac” az Educatio-t, azaz bemutatja, hogy van egy „társadalom és oktatás” sorozat – ennek indítóköteteit, a legendás „Csak reformot ne”-t, s a szociológiából az oktatáspolitikai felé paradigmát váltó „Kié a iskola?” című kötetet már akkor sem lehetett kapni –, viszont volt egy sorozat, melyet „oktatási törvénykezés Európában” névvel illettünk, s a jelenlévő fél-tucatnyi történész egyike sem szúrta ki, hogy itt nem törvénykezésről, hanem törvényhozásról van szó, ami ugye teljesen más: a törvénykezés az „törvényt ülés”, azaz bíraskodás. Emellett hirdettünk olyan sorozaton kívüli művet, mint *Molnár Miklós* ’56-os könyve, melynek hazahozására az Educatio kiadó – s személy szerint leghűségesebb szerkesztő munkatársunk, *Kravjánszki Róbert* – nem „oktatáskutatós” közegben is joggal büszke lehet. Könyvsorozatunkat azután egy ideig Educatio könyveknek hívták, azután folytattuk a „társadalom és oktatást” – a 25. kötetnél járunk –, s noha az új Educatiok hátlapján ez már nem tűnik fel, épp egy „kiadói fórumon” jóízűen lehet konstatálni, hogy a Kutatás Közben füzet sorozata (mely részben az Educatioból kimaradt, mert túl terjedelmesnek bizonyult tanulmányokra épül) a 260. kötet felé jár.

A legelső számnál kialakult a lap struktúrája: egy-egy téma köré szerkesztett tanulmányok teszik ki a negyedéves folyóirat nagy részét, azután jönnek a rovatok. A tematikák létrejötte külön elemzést igényelne – bár ehhez jó lenne, ha megvolnának az ezek kialakítását szolgáló sokórás szerkesztőségi viták soha el nem készült magnófelvételei. A témák egy része aktuális kihívásokra születik, de vannak olyan témák, amelyeket évtizede görgetünk magunk előtt, ilyen például a „fekete oktatás” vagy a „Parlament”. A tematikus számra felkérendő tanulmányokra a vendégszerkesztő készít előterjesztést a szerkesztőségnek, itt szenvedélyes szakmai viták után kialakul egy egyensúly – ami persze

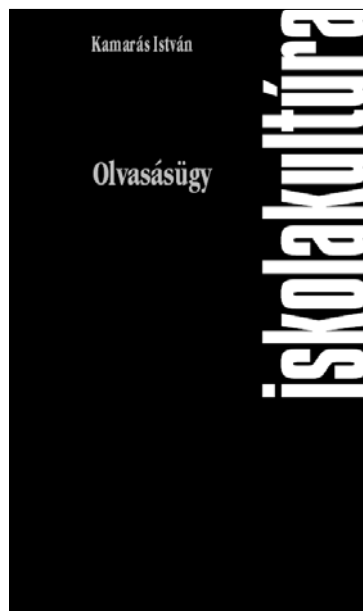
sosem valósul meg tökéletesen, hiszen a felkért szerzők 15–20 százaléka végül is nem írja meg a tanulmányt.

A rovatokat saját rovatgazdák „uralják” – sokféle rovat volt már, az internet elterjedése előtti években kifejezetten fontos volt a dokumentumközlés, de angol nyelvű tanulmányok közlésével, illetve körinterjúkkal is kísérleteztünk – de három rovat bizonyult stabilnak, a tematikához kapcsolódó Valóság című interjúrovat, a már említett Kutatás közben, valamint a Szemle. E sorrend (a vendégszerkesztő személyétől a szemleíróig) nyilván presztízssorrend is, de azért az tény, hogy többször is előfordult, hogy egy-egy fiatal munkatárs kapott felkérést a tematikus szám vendégszerkesztői posztjára – a másik oldalon pedig az, hogy a Valóság interjúzói, a Kutatás közben szerzői között vezető munkatársak is vannak. A szemle rovat pedig csak részben tartalmaz könyvismeretéseket, részben viszont az angolszász folyóiratokból ismert irodalomáttekintő cikk, melyet akár a főszerkesztő is írhat.

Az olvasók számára legérdekesebb belső vitáink talán a tematikus jelleg megőrzése körül vannak, a tematikus jelleget a hagyományok mellett az egyetemi képzésben használók igényei támasztják alá. A tematikus jelleg feladása mellett részben a „beeső” jó tanulmányok „el nem engedése”, részben a „végül 1–2 tanulmánnyal kevesebb volt a mondanivaló” érzése szólna.

A tematikus jelleg egyelőre marad – egyre nehezebb azonban tartani azt, hogy minden tematikus számnak új címe legyen, hiszen 10–12 év után nyilván újra indokolt lenne egy „iskola és egyház”, vagy egy iskolaszervezet szám.

Eddig „ciklikusan” ismételtük – a parlamenti ciklusok végéhez közeledve – a „mérleg” jellegű számokat – bár az utolsó Mérleg-szám már a rendszerváltás óta eltelt három ciklusra reflektált –, akinek még sosem volt kezében az Educatio, javaslom, ezzel, azaz a 2002 tavaszival kezdje.

Az Iskolakultúra könyveiből